

Edward Hajduk*

NIESPÓJNOŚĆ POSTULOWANA – PROFILAKTYKA I INTERWENCJA

Socjologia polska ma znaczne osiągnięcia w badaniu wiedzy Polaków o zmianach politycznych, o zróżnicowaniu społeczeństwa polskiego na skali dochodów, prestiżu zawodów, o edukacyjnych aspiracjach młodzieży, o migracjach Polaków, o zagrożeniach przez alkoholizm, narkomanię, bezrobocie, bezdomność, o uczestnictwie w kulturze symbolicznej, o preferencjach politycznych realizowanych za pośrednictwem partii politycznych.

Badania socjologiczne lokalizują rejestrowane zmiany w regionach. Te lokalizacje wyróżniane są w wypowiedziach polityków, którzy dostrzegają korelację preferencji wyborczych mieszkańców regionów i wzmacniają owe różnice w preferencjach. Są one obecne w mediach, w wypowiedziach publicystów, komentatorów politycznych, sportowych lub komentatorów wydarzeń kulturalnych.

Region ma władze samorządowe, obramowane w swoich decyzjach przez podział administracyjny Polski. Jest kolej regionalna, media regionalne, prasa, radio, telewizja, są specjalne strefy ekonomiczne wspomagające rozwój przemysłu w regionie.

Są stowarzyszenia prezydentów miasta i burmistrzów miast regionu, stanowiące rodzaj opozycji w stosunku do władz urzędu marszałkowskiego.

Region jest strukturą wyróżnioną przez centra jego miast, budowę infrastruktury komunikacyjnej, uwarunkowania jego rozwoju, stopień zróżnicowania wewnętrznego: ekonomicznego, społecznego, sportu, kultury symbolicznej, szlaki turystyczne, usytuowanie centralne albo peryferyjne w geograficznej przestrzeni Polski.

Unia Europejska wspiera rozwój regionów uznanych za cywilizacyjnie zapóźnione, szczególnie o ubogiej infrastrukturze komunikacyjnej. Rozwój regionów jest przedmiotem badań ekonomicznych, geografów, demografów i politologów (Gąsior-Niemiec 2006).

Instytucja samorządowa – Urząd Marszałkowski, podejmuje decyzje o skutkach ważnych dla regionu. Wspomaga budowę infrastruktury, rozwój komunikacji kolejowej, drogowej, tworzenie specjalnych stref ekonomicznych,

---

***Edward Hajduk** – profesor zw. dr hab., Łużycka Wyższa Szkoła Humanistyczna w Żarach.

wspomaga działalność instytucji kultury, sportu, pomocy społecznej, turystyki.

Eksponowanie różnic między regionami Europy przez Unię Europejską i postulowanie redukcji owych różnic ma rezonans w badaniach socjologicznych w Polsce. Natomiast problemy regionalizmu nie są preferowanymi w takich badaniach. Pośrednim potwierdzeniem naszej konkluzji jest hasło „Regionalizm” Bogdana Jałowickiego (*Encyklopedia Socjologii*, T. 3, 2000). Nieznane są mi poszukiwania lub faktyczne wykorzystania wiedzy socjologicznej o regionach przez władze samorządowe przed projektowaniem zmian w regionie. Socjologowie polscy nie mają chyba atrakcyjnej oferty dla samorządów regionu w postaci sprawdzonej wiedzy o regionach, a przydatnej dla tworzenia projektów ich rozwoju.

Procesy ekonomiczne, społeczne, demograficzne, zachodzące w regionie przynoszą konsekwencje określające przebieg procesu socjalizacji dzieci i młodzieży i limitujące efektywność wychowania instytucjonalnego tych kategorii demograficznych.

Władze samorządowe regionu ingerują w ten proces, podejmując różne przedsięwzięcia jednorazowe lub powtarzalne, służące wzmocnieniu intelektualnej, emocjonalnej i symbolicznej więzi mieszkańców regionu z jego historią oraz służące akceptacji przez nich programu rozwoju regionu.

***

Socjologowie, pedagogowie badają zmiany zachodzące w społecznościach lokalnych. Socjologowie opisując te zmiany wyjaśniają ich genezę, następstwa, pedagogowie rozpoznają warunki modyfikujące lub zakłócające proces wychowania generowany przez rodzinę i szkołę, główne podmioty tego procesu w społeczności lokalnej. Niekiedy układem odniesienia porównawczego w badaniu zmian w społecznościach lokalnych jest socjologiczny opis już historyczny, dokonany w okresie intensywnej industrializacji i urbanizacji Polski.

Zmiany w społecznościach lokalnych wywoływały te dwa procesy, uruchamiane przez decyzje władz centralnych. Wiedza o nich, o ich następstwach była poznawczą przesłanką tworzenia koncepcji typologii środowisk wychowawczych (Winclawski 1976).

Można przyjąć odniesienie takie własne, że praca Włodzimierza Winclawskiego *Typowe środowiska wychowawcze we współczesnej Polsce* jest wieloaspektowym opisem zróżnicowania tych środowisk. Proces industrializacji i urbanizacji stwarzały warunki do unifikacji kultury miejskiej, osłabiania jej więzi z historią narodu i wywoływałyby ekspansję w środowisko wiejskie kultury miejskiej nasyconej nową ideologią.

Był to proces unifikacji kultury społeczeństwa polskiego. W społecznościach wiejskich powstały szkoły w następstwie realizacji programu „1000 szkół na 1000-lecie”, domy kultury, biblioteki, kina, kluby, LZS. Zmieniała się architektura wsi. Następowo też zróżnicowanie środowisk wychowawczych, wywołane przez lokalizowanie zakładów produkcyjnych w małych miastach, które wspomagały instytucje edukacji, kultury i sportu. Społeczności wiejskie także ulegały zróżnicowaniu: podmiejskie były sypialnią zatrudnionych w mieście, innych środowisk wychowawczych funkcje modyfikował PGR lub spółdzielnia produkcyjna. Wieś stawała się społecznością wielozawodową.

Rozbudowa instytucji edukacji, kultury, sportu w społecznościach wiejskich wywołała następstwa różnorakie w procesie socjalizacji dzieci i młodzieży. Ulegała redukcji siła kontroli opinii społecznej nad zachowaniami publicznymi młodzieży. Ulegały osłabieniu więzi sąsiedzkie w społecznościach wiejskich. Zróżnicowaniu podlegały wzory przebiegu życia, realizowane poza społecznością wsi przy wsparciu instytucji edukacji, kultury, sportu, organizacji młodzieżowych.

Utraciła monopol rodzina, wspomagana przez instytucje wyznaniowe w wychowaniu własnego potomstwa. Osłabieniu uległo też powiązanie przebiegu życia młodego pokolenia wsi z historią, a niektóre wsie zyskały status miasta.

Odnotować trzeba jednak negatywne konsekwencje, np. alkoholizm, narkomania, lekceważenie pracy, brakoróbstwo, niewrażliwość na różne problemy społeczne środowiska lokalnego, co jest pochodną możliwości realizacji aspiracji zawodowych przez młodzież poza społecznością stałego zamieszkania. W. Winclawski, tworząc typy środowisk wychowawczych mógł odwołać się do koncepcji środowisk wychowawczych i metodologii badań takich środowisk wypracowanych i wykorzystanych przez polskich socjologów: Floriana Znanięckiego, Józefa Chałasińskiego, Stanisława Kowalskiego. Koncepcja środowisk wychowawczych została wykorzystana w opisie jednego typu środowiska wychowawczego – małego miasta przez B. Smolińską-Theiss (1993).

***

Czy koncepcje środowiska wychowawczego mogą być przydatne w opisie zmian jakie dokonują się w Polsce lokalnej zachodzą po 1989 r.?

Hasło „Lokalność” opracowane przez Mariana Malikowskiego (1999) zawiera skromny zasób wiedzy o tym typie społeczności – społeczności lokalnej, w którym zaszły wyraźne zmiany: instytucjonalne, demograficzne, kulturalne, obyczajowe, generujące proces socjalizacji młodzieży.

Po 1989 r. w społecznościach lokalnych Polski zostały uruchomione inne procesy ekonomiczne i społeczne niż te, które opisał W. Winclawski. W małych miastach likwidowano zakłady produkcyjne, znikająca też infrastruktura instytucji finansowanych przez zakład lub samorząd miasta: żłobki, przedszkola, szkoły, domy kultury, kluby sportowe, ośrodki wczasowe prowadzone przez zakłady pracy, a następnie szkoły prowadzone przez samorządy uległy ograniczeniu zorganizowane formy wypoczynku dzieci na koloniach, obozach harcerskich.

Negatywnych konsekwencji zmian doświadczyła polska wieś. Znikały z tych społeczności kina, domy kultury, kluby, biblioteki, teatry amatorskie, zespoły pieśni i tańca. Wieś polska podlegała procesowi unifikacji przez dezinstytucjonalizację, co okresowo wyraźnie powiększało dystans kulturalny między wsią i miastem, w którym zaobserwowano zmianę instytucjonalnego wyposażenia, w tym prywatyzacja księgarni, klubów, teatrów, kin. W zagospodarowaniu czasu wolnego młodzieży zyskują centra handlowe i dyskoteka. Ta instytucja osadziła się w społecznościach wiejskich, przynosząc także negatywne konsekwencje jak HIV/AIDS, narkotyki, alkohol i prostytutka. Ekspansja telewizji do środowiska wiejskiego osłabiała potrzebę społecznego działania mieszkańców podporządkowanego zaspakajaniu potrzeb kontaktu z dziełami kultury wyższego poziomu.

Natomiast procesowi temu przeciwdziałało powstawanie grup twórczych, nawiązujących do tradycji o charakterze etnicznym, eksponujących tożsamość rodowodu członków grup, podobieństwa przebiegu ich życia, podobieństwo losu, sprzyjające akceptacji tych samych wartości (Pyszczyk 2006).

Czy można dokonać typologii środowisk wychowawczych we współczesnej Polsce, początku XXI w.? Czy socjologowie opisali procesy społeczne, ekonomiczne, kulturalne dokonujące się po 1989 r. na wsi polskiej, w małych miastach, w średnich miastach? Czy został zahamowany proces industrializacji Polski i proces urbanizacji albo uległy zmianie uwarunkowaniu takich procesów? Czy proces znikania społeczności wiejskich zostanie zahamowany, a wiele wsi przestanie być społecznością producentów, stanie się natomiast społecznością mieszkańców-hotelarzy, zaspokajających potrzeby turystów. Czy wieś zachowa własną kulturę symboliczną czy też proces unifikacji zredukuje odrębność takiej kultury i wzmocni znaczenie osobotwórcze kultury masowej? Czy wieś poddana procesowi cywilizacji (budowa infrastruktury cywilizacyjnej) i globalizacji w kulturze symbolicznej ograniczy migrację młodzieży wiejskiej do miasta lub za granicę? Odnotować można opuszczenie wsi do miasta przez młodych jej mieszkańców, którzy szansy zatrudnienia lub samozatrudnienia na wsi nie dostają.

Wielkie miasta przyciągają młodzież z małych miast i wsi przez oferty centrów handlowych, obiektów sportowych, instytucji kultury, dyskoteki. Są to oferty dla konsumentów, a nie twórców. Posiadanie samochodu lub motocykla ułatwia młodzieży wiejskiej korzystania z ofert instytucji dużego miasta. Wielkie miasto nie oferuje pracy młodym mieszkańcom wsi, a udział w widowiskach sportowych, kulturalnych.

W centrach handlowych są kina, salony prasy, wystawy grafiki lub malarstwa, fotografii, co umożliwia młodzieży z małych miast i wsi zaspokajanie potrzeb społecznych, kulturalnych lub emocjonalnych. Jednocześnie ogranicza potrzebę tworzenia takich instytucji w społeczności małego miasta lub wsi. Znaczący procent młodzieży małych miast i wsi nie korzysta z ofert instytucji wielkiego miasta. Jaką przejawia aktywność w czasie wolnym? Korzysta z internetu, z telewizji, spotyka się bez określonego celu; chłopcy grają w piłkę nożną lub koszykówkę, bawią się w różne zabawy, nie wymagające intensywnej aktywności motorycznej lub intelektualnej (Burdyka 2011).

Socjologia społeczności lokalnych zgromadziła znaczne zasoby wiedzy o tych społecznościach, o przemianach ekonomicznych, kulturalnych, społecznych, obyczajowych, praktycznych, demograficznych (Kurczewska 2004, 2006). Ze społeczności wiejskich zniknęły PGR-y, ale zachowały się podziały, które do społeczności wprowadziło ich utworzenie. Zniknęły spółdzielnie produkcyjne, POM-y. Powstały wielkie gospodarstwa indywidualne, hodowlane fermy. W ocenie mieszkańców wsi pracowitość człowieka jest zastępowana przez opłacalność, zysk z produkcji (Buchowski 2006). Znikają zawody wykonywane przez niewielu mieszkańców: zawód kowala, kołodzieja, stolarza, murarza, zduna, hafciarki, koronkarki, tkaczki, młynarza, krawca. Pojawia się zawód sprzedawcy sklepowego, fryzjerki, pracownika socjalnego.

W społecznościach wiejskich osłabły więzi sąsiedzkie, oparte na bliskości przestrzennej, a także na współpracy w wykonywaniu prac polowych, budowania domów lub budynków gospodarczych. Uległa redukcji pomoc sąsiedzka jako fundament ładu aksjologicznego. Z tego także powodu następuje rozwój pomocy instytucjonalnej (Allan 1999).

Straciły funkcje wzorcotwórcze autorytety lokalne, potwierdzające swoją pozycję przez bogate doświadczenia życiowe i wiedzę potrzebną do rozwiązywania problemów społeczności wiejskiej.

Społeczność wiejska staje się społecznością hodowców i plantatorów lub mieszkańców bez zawodu. Te przemiany dostrzega PSL i prawdopodobnie interesy tych kategorii mieszkańców reprezentuje.

Zachowanie kultury symbolicznej wsi, wychowanie młodego pokolenia wsi, sukcesu twórców kultury symbolicznej z tych społeczności, podobnie

działalność LZS pozostają postulatami w programie PSL. Znajdują się też w hasłach przedwyborczych tej partii.

Odnosić trzeba zjawisko likwidacji szkół wiejskich, motywowane niżej demograficznym. Sprawia ona, że wiele wsi traci jedyną instytucję, ośrodek skupienia mieszkańców, reprezentanta kultury narodowej (Burdyka 2011). W niektórych społecznościach wiejskich powstają „Orliki” wspomagające aktywność fizyczną chłopców. Nauczyciela w zastępstwie trener. Liderzy lokalni tworzą historię takich społeczności, raczej unifikują, a nie różnicują socjalizacyjną przestrzeń młodego pokolenia. Ta ich funkcja w socjalizacji jest przedmiotem analizy socjologów (Bajor 2006).

Niektóre społeczności wiejskie mają warunki do rozwoju agroturystyki. Przyciągają one amatorów wędkowania, zbieraczy runa leśnego, spływów kajakowych, dostrzegających piękno kwiatów, lasów, ptaków. Te społeczności tworzą nowy wzór sukcesu ekonomicznego rodziny wiejskiej o ograniczonym zakresie oddziaływania na realizację aspiracji zawodowych przez młodzież wsi.

Małe miasta uzupełniły infrastrukturę cywilizacyjną po 1989 r. Niektóre pozbawione przemysłu, dawniej utrzymującego jego mieszkańców, instytucje kultury, sportu, edukacji, utraciły perspektywy zachowania status quo. Stały się społecznościami bezrobotnych, utrzymujących się ze świadczeń społecznych, z taką perspektywą dla młodzieży. Upadły instytucje utrzymywane przez zakład, a wspomagające aktywność dzieci lub młodzieży w okresie roku szkolnego i w czasie wakacji. Jedną z konsekwencji wymuszonej bierności wymienionych kategorii mieszkańców małego miasta są destrukcyjne zachowania: kradzieże, niszczenie budynków, narkomania, alkoholizm lub migracja za granicę. Degradacji takiej nie ulegały małe miasta atrakcyjne turystycznie lub te, które znalazły się w obrębie oddziaływania inwestycji lokowanych w specjalnej strefie ekonomicznej, np. Nowa Sól w woj. lubuskim. Nawet one nie stwarzały atrakcyjnej oferty do zagospodarowania czasu wolnego dzieci i młodzieży.

Usytuowanie małego miasta w obszarze specjalnej strefy ekonomicznej umożliwia ograniczenie bezrobocia jego mieszkańców, zachęca ich do inwestowania w nieruchomości, w edukację dzieci. Władzom miasta dostarcza środków finansowych lokowanych w renowację budynków, w działalność instytucji kultury, sportu, turystyki, ograniczenie zadłużenia, jeśli dla rozwoju miasta władze jego ubiegają się o środki z Unii Europejskiej.

Realny kształt małego miasta tworzą technokraci zarządzający instytucjami odpowiedzialnymi za jego infrastrukturę (Gawin 2006, s. 310-315), a miasta „wyobrażeniowe”, kulturę symboliczną ich tworzą społecznicy w wersji judymowskiej lub społecznicy, strażnicy pamięci historycznej pielęgnującej.

gnający kulturę symboliczną, np. pomniki, tablice pamiątkowe, organizujący uroczystości w rocznice ważne dla miasta albo dla większych społeczności terytorialnych (tamże, s. 315-320).

Role społecznych liderów podobne do opisanych przez Dariusza Gawina ukazane są w pracy Andrzeja Radzewicza-Winnickiego (2008, s. 533-534). O przyszłości społeczności małego miasta decydować będą technokracji zarządzający ich instytucjami ekonomicznymi, edukacyjnymi, usługowymi.

***

Czy z wiedzy socjologów o społecznościach lokalnych wyprowadzimy wniosek o różnicowaniu się środowisk wychowawczych we współczesnej Polsce? I czy wiedza o środowiskach wychowawczych przydatna będzie do tworzenia programów pracy z dziećmi i młodzieżą – kategoriami niestwarzającymi problemów wychowawczych i z młodymi mieszkańcami, którym grozi wykluczenie z kultury wyższego poziomu, niepodejmowanie aktywności twórczej, produktywnej, prorozwojowej.

Czy wiedza o środowiskach wychowawczych z nauk społecznych jest przydatna do tworzenia programów, rozwiązywania problemów bezrobocia, uzależnienia od alkoholu, narkotyków, bezdomnych? Po pierwsze, są to problemy inne niż wymienione wyżej; po drugie, rozwiązywanie problemów społecznych dorosłych mieszkańców społeczności lokalnych może ułatwić rozwiązywanie problemów młodych mieszkańców tych społeczności, ale nie jest radzeniem sobie ze skutecznym rozwiązywaniem problemów osobliwych dla tych kategorii demograficznych. Wiedza przez nas uzyskana skłania do udzielania odpowiedzi przeczącej na te pytania.

Realizacja projektów ma sprzyjać opanowaniu wiedzy, umiejętności, kompetencji społecznych, a służyć rozwojowi intelektualnemu, społecznemu, motorycznemu adresatów propozycji zawartych w projektach. Wspierać to może uprawianie turystyki, sportu, aktywność kulturalna, rytmika, taniec, aerobik, twórczość plastyczna, teatralna. Współdziałanie młodych mieszkańców społeczności lokalnej w organizowaniu grupowych form ich aktywności może być działalnością profilaktyczną, zapobiegającą uzależnieniu od internetu, alkoholu, narkotyków i od konieczności zaspakajania potrzeb przy pomocy instytucji pomocy społecznej. Praca z dziećmi i młodzieżą jest działalnością profilaktyczną o trudnych do oszacowania skutkach pozytywnych, jakimi są osobowościowe bariery chroniące przed przejmowaniem destruktywnych wzorów zachowań, występujących w społeczności lokalnej lub przejmowanych z mass mediów.

Wiedza z nauk społecznych przydatna do działań interwencyjnych, a takie są wymagane w odniesieniu do bezrobotnych, uzależnionych od alkoholu,

narkotyków, ubogich, bezdomnych jest innym rodzajem wiedzy niż wiedza wykorzystywana w działalności profilaktycznej prowadzonej z dziećmi i młodzieżą w społeczności lokalnej.

Interwencja (interweniowanie) instytucji w sytuacje trudne, beznadziejne, w takim znaczeniu, że doświadczających tych sytuacji sami nie dokonają ich zmiany jest przypisana dokładnie zdefiniowanym podmiotom instytucjonalnym (Hajduk, Hajduk 2008, s. 77-79). Samorząd terytorialny jest ustawowo zobowiązany do takiej działalności lub do wspomagania działalności organizacji pożytku publicznego.

Znacznie trudniej zidentyfikować podmioty instytucjonalne lub personalne, poza nauczycielami i rodzicami, które mają nie tylko moralny obowiązek, a realny obowiązek prawny do prowadzenia działalności profilaktycznej z dziećmi i młodzieżą w czasie wolnym. Kto ma obowiązek ponoszenia kosztów prowadzenia takiej działalności: rodzice, szkoła, samorząd terytorialny, harcerstwo, organizacja turystyczna, sportowe organizacje pożytku publicznego?

Skrótko opisane dwa rodzaje problemów: wspomagających działań profilaktycznych i interwencyjnych skłania nas do złożenia sugestii, aby pedagogika społeczna wspomagała podmioty osobowe i instytucjonalne podejmujące działalność profilaktyczną w społecznościach lokalnych, której skuteczności trudno wymierzyć, ale wiemy, że jest skorelowana z umiejętnościami tych podmiotów. I są to umiejętności inne niż potrzebne prowadzącym działalność interwencyjną pracowników instytucji pomocy społecznej. Socjologiczna wiedza o społecznościach lokalnych jest przydatna obu kategoriom podmiotów prowadzących działalność profilaktyczną i interwencyjną. Prowadzący działalność profilaktyczną wyznaczać będą granice środowiska wychowawczego w rozumieniu aksjologicznym, a nie geograficznym lub socjologicznym.

Tworzona jest ona przez współdziałanie różnych podmiotów oddziaływających na te same kategorie demograficzne i społeczne z zamysłem dokonywania zmian w osobowości ich członków. Zgoła odrębnym problemem jest zgodność owego oddziaływania, np. czy wszystkie podmioty procesu socjalizacji kształtują poczucie sprawstwa i ukazują potencjalne sposoby pozytywnego udziału jednych ludzi w życiu innych. A sposobów jest wiele (Hajduk 2005). Procesy ekonomiczne, społeczne, obyczajowe, ograniczające skuteczność działania socjalizacyjne podmiotów uznać można za wskaźnik zawężania zakresu środowiska wychowawczego dowolnej społeczności lokalnej w stosunku do zakresu wyznaczonego przez władze administracyjne.

Wiedza pedagogiki społecznej, socjologii społeczności lokalnej potrzebna jest do kształcenia liderów technokratycznych zarządzających instytucja-

mi zabezpieczającymi cywilizacyjny komfort mieszkańców takich społeczności. Jednak edukacja liderów przygotowywanych do organizowania grupowej aktywności dzieci i młodzieży w czasie wolnym jest priorytetem. Bardziej twórcy będą liderami, którzy nie ograniczają własnej roli do realizacji programu zawartego w projekcie, wszak jeden program może zupełnie nie gwarantować skutecznej profilaktyki lub skutecznego interweniowania. Umiejętność tworzenia projektów jest potrzebna liderom, natomiast profilaktyka jest skuteczna, gdy stosowana jest przez długie okresy, a interweniowanie długotrwałe może być nieskuteczne.

Lider, organizator działalności dzieci i młodzieży w społeczności lokalnej może osiągnąć sukces, gdy w swojej działalności limitowany będzie dyrektywami praktycznymi bez zbędnej ingerencji władz administracyjnych. Ułatwi mu osiągnięcie sukcesu współdziałanie z innymi liderami, którzy opanowali umiejętności inne niż on posiada. Do opanowania umiejętności instruktora tańca, reżysera, trenera sportowego przygotowują inne instytucje edukacyjne niż te, w których uczą się przyszli pracownicy instytucji pomocy społecznej (Zadłużny 2012). Wiedza pedagogiczna i socjologiczna o społecznościach lokalnych prawdopodobnie nie jest programowo upowszechniana przez uczelnie muzyczne lub sztuk teatralnych(tamże).

Odnotujemy pozytywny udział instytucji pomocy społecznej wielkiego miasta w prowadzeniu działalności profilaktycznej, organizowanie zajęć z dziećmi, umożliwiających opanowanie umiejętności wyznaczających czynne uczestnictwo w kulturze symbolicznej i w kulturze fizycznej. Efektywność takiej działalności będzie można ocenić po zakończeniu realizacji projektu, czyli po 2015 r. (Piatycz 2011).

Gdyby przy wykorzystaniu wiedzy socjologicznej i pedagogicznej można było wyodrębnić typy środowisk wychowawczych, to łatwiej dogotować będzie program kształcenia liderów społeczności, lokalnych prowadzących działalność profilaktyczną z dziećmi i młodzieżą tych społeczności, uwzględniając różnice między nimi szczególnie w zakresie wyposażenia instytucjonalnego.

Samorządy społeczności lokalnych obciążone są rozwiązywaniem problemów bezrobocia, bezdomności, uzależnienia od alkoholu, narkotyków, problemów dokuczliwych także dla innych mieszkańców społeczności.

Te problemy są „widoczne”, są to zjawiska negatywne, łatwiej ustalić ich uwarunkowania (Lewicka 1993). Łatwiej też osiągnąć zgodę mieszkańców, że są to zjawiska negatywne. Łatwiej też uzyskać zgodę tych mieszkańców na pokrywanie kosztów związanych z ich ograniczaniem niż na działania profilaktyczne, podporządkowane zagospodarowywaniu czasu wolnego dzieci i młodzieży. Przy ograniczonych zasobach finansowych pierwszeństwo będą

miały wydatki na działalność interwencyjną. Organizacje pożytku publicznego też wyrażają potrzebę interweniowania w negatywne sytuacje społeczne, ubiegając się o udział w odpisach obywateli od podatku czy tworząc projekty służące rozwiązywaniu problemów społecznych mieszkańców społeczności lokalnych.

Problemów generowanych przez potrzeby dzieci i młodzieży – mieszkańców społeczności lokalnych nie rozwiążą sami wolontariusze wspomagający organizacje pożytku publicznego, instytucje wspólnot wyznaniowych, co sugerują twórcy projektów opracowanych z myślą o zagospodarowaniu wolnego czasu wyżej wymienionych kategorii.

Władze samorządu terytorialnego społeczności lokalnych mają do rozwiązania dwa problemy, których skuteczne rozwiązywanie jednocześnie wydaje się nam nierealne: ograniczać społeczne zjawiska negatywne i tworzyć warunki do twórczego zagospodarowywania czasu wolnego dzieci i młodzieży przez cały rok kalendarzowy. Nieznane są nam badania empiryczne – socjologiczne lub pedagogiczne – których wyniki kwestionowałyby sformułowane wyżej przypuszczenie. Natomiast można prawdopodobnie wyodrębnić typy środowiska wychowawczego, posiadającego wystarczające warunki instytucjonalne i osobowe do realizacji ww. zadania i typ środowiska skrajnie ubożego pod tym względem. W tej kwestii tę tylko myśl możemy odpowiedzialnie sformułować.

Literatura

- ALLAN G. (1999), Praca socjalna, wspólnota i nieformalne systemy pomocy społecznej, [w:] Socjologia pracy społecznej, red. M. Davies, Katowice.
- BAJOR H. (2006), Lokalni liderzy wobec przeszłości, [w:] Oblicza lokalności. Różnorodność miejsc i czasu, red. J. Kurczewska, Warszawa.
- BUCHOWSKI M. (2006), Dystynkcja przez pracę w społeczności lokalnej, [w:] Oblicza lokalności. Różnorodność miejsc i czasu, red. J. Kurczewska, Warszawa.
- BURDYKA K. (2011), Klub sportowy jako organizator czasu wolnego młodzieży wiejskiej. Szkic z animacji wolontariatu w środowisku marginalizowanym, [w:] Młodzież w czasie wolnym. Między przyjemnością a obowiązkiem, red. E. Narkiewicz-Niedbalec, M. Zielińska, Zielona Góra.
- GAWIN D. (2006), Między ideologią a społecznikiem. Lokalny wymiar polskiej polityki, [w:] Oblicza lokalności. Różnorodność miejsc i czasu, red. J. Kurczewska, Warszawa.

- GAŚSIOR-NIEMIEC A. (2006), Galicja na Podkarpaciu – czyli o lokalnej niefortunności tradycji, [w:] *Oblicza lokalności. Różnorodność miejsc i czasu*, red. J. Kurczewska, Warszawa.
- HAJDUK B., HAJDUK E. (2008), *O pomocy społecznej i nieskutecznej*, Zielona Góra.
- HAJDUK E. (2005), *Człowiek dobry*, Kraków.
- LEWICKA M. (1993), *Aktor czy obserwator. Psychologiczne mechanizmy odchylenia od racjonalności w myśleniu potocznym*, Warszawa-Olsztyn.
- MALIKOWSKI M. (1999), *Encyklopedia socjologii*, T. 2, Warszawa.
- PIATYCZ E. (2011), *Formy animacji czasu wolnego dzieci i młodzieży w warunkach zagrożenia wykluczeniem społecznym*, [w:] *Młodzież w czasie wolnym. Między przyjemnością a obowiązkiem*, red. E. Narkiewicz-Niedbalec, M. Zielińska, Zielona Góra.
- PYSZCZEK G. (2006), *Środowiska kultywujące tradycje lokalne – społeczne otoczenie i uwarunkowania*, [w:] *Oblicza lokalności. Różnorodność miejsc i czasu*, red. J. Kurczewska, Warszawa.
- RADZIEWICZ-WINNICKI A. (2008), *Pedagogika społeczna w obliczu realiów codzienności*, Warszawa.
- ROTTER A. (2005), *Proces socjalizacji dzieci w warunkach ubóstwa społecznego*, Katowice.
- SMOLIŃSKA-THEISS B. (1993), *Dzieciństwo w małym mieście*, Warszawa.
- WINCŁAWSKI W. (1976), *Typowe środowiska wychowawcze we współczesnej Polsce*, Warszawa.
- ZADŁUŻNY M. (2012), *Formalne i pozaformalne obszary zawodowej edukacji tanecznej w Polsce*, [w:] *Dyskursy młodych andragogów*, red. M. Olejarz, Zielona Góra.

Edward Hajduk

POSTULATED INCONSISTENCY - PREVENTION AND
INTERVENTION

Abstract

The notion of an educational environment relates to the objective institutional and personal conditions of a local community where the socialization process of children and teenagers takes place.

Sociologists of local communities and social pedagogues examine such communities and construct their typologies. Changes in these communities after 1989 make it difficult to obtain the knowledge needed to distinguish the types of educational environments. Authorities of local communities solve two types of social problems which is a very difficult task. One of the problems refers to the limitation of negative phenomena, e.g. unemployment or homelessness. Another one is to create the conditions indispensable to manage free time of children and teenagers.